

DESCHIDERE SPRE VIITOR*

1. Ca să zic așa, inițial *Institutul* m-a ales pe mine; vreau să spun că, la absolvirea facultății, la recomandarea profesorilor Al. Dima și Paul Cornea, *aici* am primit repartiția „gubernamentală”, cum pompos se numea. Ulterior, am ales și *eu* Institutul, care era de departe preferabil altor locuri de muncă, datorită mijloacelor de formare și de informare pe care le punea la dispoziție.

Pe de altă parte, activitatea de cercetare, cu stagiile ei de bibliotecă și desfășurată în grupuri restrânse, care dau impresia de „petits comités”, se potrivea cu felul meu de a fi sau mai bine zis cu ceea ce au scos din mine împrejurările: înclinația spre retractilitate, mult mai mult decât spre implicare în for.

2. Oricât de stăpân pe mine aș fi fost și oricâte inițiative personale aș fi avut, Institutul m-a ajutat să mă structurez și să-mi disciplinez activitatea profesională. Este vorba, apoi, de faptul de a simți umărul celorlalți, de pe același „front de lucru”, așadar de a trăi cu sentimentul solidarității în idei și proiecte care, altminteri, ar fi fost mai greu de dus într-o lume a (o)presiunii de toate felurile. În primul rând a celei ideologice, care e tot ce poate fi mai contrar gândirii libere – fără de care, cel puțin în domeniul nostru, nu poți face mai nimic. Nu în ultimul rând, Institutul mi-a scos în cale oameni de calitate umană și profesională, de la care am avut de învățat și a căror solidaritate am simțit-o în toată acea traversare a anilor de dictatură.

3. I-am apucat în viață sau în Institut doar pe câțiva dintre cei enumerați de dv. aici. Atât „D-na Zoe”, cât și profesorii I. C. Chițimia și Ovidiu Papadima aduceau în actualitate și reprezentau pentru noi, tinerii din anii '70, modelul de intelectual format în interbelic, cu tot ceea ce înseamnă asta: cultură solidă, seriozitate și devotament în ceea ce faci, patriotism. Apoi, dintr-o generație mai apropiată, Paul Cornea, care a fost șeful colectivului de sociologie literară, în cadrul căruia am lucrat timp de un an și jumătate după venirea mea la Institut. De la profesorul Cornea am învățat disciplina cercetării cu fundament teoretic, aspirația către elevarea limbajului conceptual și deschiderea către abordările la ordinea zilei în epistema occidentală.

* La dorința domnului acad. prof. Eugen Simion, directorul Institutului, s-au pus câtorva cercetători următoarele întrebări:

1. Ce v-a determinat să alegeți Institutul ca loc de desfășurare a activității dumneavoastră?
2. În ce măsură viața de Institut v-a stimulat în realizarea proiectelor dumneavoastră?
3. Între multele personalități care au activat în cadrul Institutului, precum: G. Călinescu, Tudor Vianu, Perpessiciu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Valeriu Ciobanu, Ovidiu Papadima, I. C. Chițimia, Dinu Pillat, Zoe Dumitrescu-Bușulenga ș.a., v-a atras cumva vreuna ca model formativ?
4. Ce speranțe de realizare în viitor vă legați de Institut? (I. Oprișan)

Am trecut apoi în colectivul de istorie literară modernă coordonat de Al. Săndulescu, sub a cărui îndrumare am deprins respectul documentului și al valorilor consacrate de istorici și criticii literari interbelici (el însuși format sub auspiciile personalității și operei lor), precum și respectul pentru echilibrul judecății; în plus aveam în comun cu dânsul și câteva semnificative „accidente” biografice, legate de dosarele noastre, „dalmațiene”.

De la toți am avut de învățat câte ceva și tuturor le sunt recunoscător, așa cum le sunt și mai tinerilor decât ei Mircea Anghelescu, Mihai Vornicu, Mihai Moraru, Andrei Nestorescu sau lui Mircea Frânculescu, redactorul de la „Limbă și literatură”, o revistă-debușeu a lucrărilor multora dintre noi – toți aceștia filologi acribioși, meșteri în exerciții de trapez, nu o dată în registru ludic.

Cel mai mult mi-a impus însă Dinu Pillat, cu imensa lui statură morală-spirituală și cu o cultură asimilată la surse, până la suprema rafinare a personalității, până acolo unde ea devine natură, altfel spus până la adevărata boierie culturală. L-am simțit ca un etalon, ca un model, deși simțeam în același timp cât de departe sunt de el, cât de greu poate fi atins acest model. Totuși, știind că acolo lângă tine se afla Dinu Pillat, ceva din autoritatea lui morală te împiedica să derapezi prea tare și totodată puterea lui de a se simți liber, după toate deposedările și încarcerările prin care trecuse, te întărea în credința că răul poate fi învins sau cel puțin sfidat.

4. Speranțele se referă la realizarea acelor lucrări – dificultoase, dătătoare mai mult de transpirație și rutină decât de voluptăți creative, însă atât de necesare unei culturi aflate în stadiul încă de pionierat al celei românești – cum sunt edițiile critice din clasici, care *nu pot fi realizate decât într-un asemenea cadru instituționalizat*.

Mă bucur în aceste proiecte și expectații de „protecția” unui luptător de anvergura directorului de azi al Institutului, profesorul Eugen Simion, care este un promotor tenace al valorizării trecutului nostru literar.

Mai aspir, în intimitate, la o serie de studii de istorie literară pe care această cercetare de... subsol le face posibile, cum și la alte proiecte, particulare.

Nicolae MECU

*

1, 2. Nu am ales Institutul dintr-un motiv anume; însă faptul că, retrospectiv, s-a dovedit a fi una dintre cele mai bune alegeri pe care un tânăr filolog le putea face, te poate invita să cauți eventualele motive, pe atunci nebănuite.

În cazul meu, Institutul înseamnă descoperirea muncii de cercetare în general și, în particular, a îngrijirii și realizării de ediții critice.

Consider și acum că aceasta a fost marea șansă a carierei mele profesionale; și dacă această șansă se mai întâmplă și atunci când ești tânăr, cred că deja se poate vorbi de noroc. Iar norocul dacă e, e: așa că s-a întâmplat să fiu colegă cu unii dintre cei mai merituoși și experimentați editori.

Sunt extrem de recunoscătoare tuturor celor care mi-au facilitat și îndrumat accesul spre realizarea edițiilor critice. În primul rând, profesorului Eugen Simion,

care a avut încrederea de a-mi încredința realizarea ediției critice Ștefan Bănulescu atunci când poate nimeni nu s-ar fi gândit să o facă. Apoi, editorilor Gabriela Omăt, Nicolae Mecu și Constantin Hârlav, cărora nu o dată le-am cerut sfatul. Faptul că o perioadă am făcut parte din echipa care realizează ediția de publicistică a lui G. Călinescu (echipă coordonată de Nicolae Mecu și bine ținută în frâu de Daciana Vlădoiu) s-a dovedit a fi pentru mine o bună șansă de a învăța lucruri noi.

Pe de altă parte, aș vrea să mă refer aici și la un alt proiect al Institutului, la care am reușit să colaborez tot printr-o mare șansă. Este vorba de *Cronologia 1944–1964*. Ce subiect palpitant și incitant se poate dovedi realismul socialist nu poate înțelege decât cineva care realmente s-a străduit să înțeleagă ideologia și perioada. Prima mea temă de cercetare a fost „Contestarea și reabilitarea personalității și a criticii lui Titu Maiorescu în perioada postbelică”, teza mea de doctorat s-a finalizat printr-o monografie Petru Dumitriu. Mi-a făcut mai mult decât plăcere să lucrez la *Cronologia 1944–1964*; am lucrat, în fond, la „subiectul” meu.

3. Văzând această listă de nume mari, aproape că îmi pare rău că nu mi-a trecut prin cap să-mi aleg vreuna drept model. Un model poate funcționa ca analogie reconfortantă sau ca autoproiectare stimulativă; mi-ar fi plăcut să am această listă sub ochi la început de drum, acum cred că este puțin cam târziu.

4. Las întrebarea fără răspuns. Până la urmă, viitorul este un prezent prelungit; se pot lua în considerare răspunsurile la întrebările 1 și 2.

Oana SOARE

*

1. La prima întrebare, răspunsul pe care pot să-l dau, probabil, neinteresant prin... banalitatea lui. Cu toată obiectivitatea de care pot fi în stare, și în deplină sinceritate: cred că am fost determinat să vin în Institut de formația, preocupările, obiectivele, idealurile (cuvânt azi repudiat, fiind compromis de supralicitări neonest...) pe care le aveam. Pur și simplu. Era, din punctul meu de vedere, „locul de muncă” ideal la care puteam visa, oferind perspectiva celei mai (pentru mine) non-alienate activități. Pare puțin lucru (oamenii caută/aleg, de regulă, nu-i așa, un serviciu pentru avantaje exterioare muncii propriu-zise care trebuie depusă acolo: câștiguri mai mari, prestigiu social, locuință, perspective de carieră – tot atâtea „puncte” în care opțiunea pentru lucrul într-un asemenea institut nu aduce avantaje, dimpotrivă...), dar e enorm, de fapt.

2. Nu-mi place să vântur vorbe mari, mai ales la prilejuri aniversare, însă... da! Activitatea în Institut m-a stimulat și mi-a adus satisfacții pe multiple planuri. Una din experiențele cele mai memorabile pe care le-aș evoca în acest context a fost participarea la elaborarea *Dicționarului general al literaturii române*, proiect foarte solicitat și (din nou îmi afirm reticența față de recursul la „vorbe mari”, tocmai pentru a sublinia că, iată, nu le pot evita atunci când chiar sunt adecvate...) nu lipsit de efectivă grandoare, care a fost extrem de îmbogățitor – pe plan profesional și, în general, omenesc – pentru colaboratori și care s-a soldat cu rezultatul cunoscut, rezultat care,

în pofida controverselor pe care le-a putut prilejui (și a posibilității, evident, de amendări viitoare), rămâne. N-aș putea omite nici bucuria colaborării – alături de excelenții colegi Stancu Ilin și Constantin Hârlav – la îngrijirea ediției Caragiale, o „aventură” de neuitat, materializată, și ea, în rezultate cred că (cu toată modestia!) apreciabile (I. L. Caragiale, *Opere*, I. *Proză literară*, II. *Teatru. Scrieri despre teatru. Versuri*, ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, prefață de Eugen Simion, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000).

3. Enumerate, așa, fie și într-o listă incompletă, personalitățile – de diferite „amplitudini”, desigur, însă toate remarcabile – care au onorat institutul cu prezența și activitatea lor alcătuiesc o galerie impresionantă. I-ar putea fi adăugate numeroase alte nume, din rândurile celor care au activat în perioade mai recente, sau sunt încă în activitate, precum Marin Bucur, Dorina Grăsoiu, Micolae Mecu... Întrebarea, însă, mi se pare puțin cam „largă”, cei enumerați sunt în fond deosebit de diferiți, sub diferite raporturi (de la „anvergura” absolută și până la natura specifică a demersurilor intelectuale și științifice prin care s-au ilustrat), și este evident că de fiecare dintre ei se poate „prelua”, cu mult folos, câte ceva, că fiecare dintre ei poate servi drept model formativ.

Bineînțeles că a-i indica ori declara, drept modele formative, pe niște adevărați titani de talia unor T. Vianu ori G. Călinescu poate părea o banalitate, dar și, în același timp, un gest prezumțios. Fără îndoială însă că toți cei menționați, și alții, pot servi de modele formative, din diferite puncte de vedere, prin diferite laturi ale activității lor și prin structura personalității lor. Dintre toți, însă – deși nu am avut prilejul fericit al unei colaborări propriu-zise, și îl cunosc, așa-zicând, numai ca autor, nu ca personaj, lucru de altfel valabil pentru majoritatea armonioasă, cu totul caracteristică, între rigoarea științifică și înariparea (sobră, nehistrionică, și de aceea poate că neremarcată de destulă lume...) viziunii de ansamblu a demersurilor sale intelectuale.

4. Pentru viitor, am speranța, bineînțeles, că activitatea îmi va aduce satisfacții și se va solda cu rezultate cât mai utile!

Nicolae BÂRNA

*

1. Ce v-a determinat să alegeți Institutul ca loc de muncă?

1. La terminarea studiilor universitare, Consiliul Științific al Facultății m-a propus pentru ocuparea unui post în învățământ superior sau cercetare. O propunere atât de „utopică” pentru anii din a doua jumătate a deceniului opt, când tocmai avuseseră loc masive restructurări în cele două domenii, încât nici nu-mi permiteam să visez la așa ceva. Aspirațiilor mele le cam căzuseră aripile și, de aceea, mi-am îndreptat gândurile spre un doctorat. Urmărit, la propriu, de ghinion, câțiva ani buni regimul comunist nu a mai organizat stagii doctorale, reinițiate prin 1980.

Îmi amintesc, cu nostalgie de prima mea vizită la Institutul „Călinescu”, făcută prin 1980, în sediul din apropiere de Calea Moșilor, aflat într-o vilă impozantă,

demolată nu mult după aceea, de o distincție și eleganță aparte. Încă de la intrare am fost impresionat de atmosfera locului: cărți cu cotoare aurite, mobilier stil Ludovic al XIV-lea, somptuos, cu dimensiuni și forme largi, cu numeroase ornamente decorative provenite din casa patronului spiritual al instituției. Totul era strălucitor, amintind și în acest fel, de G. Călinescu.

Cu unii dintre cei care lucrau în institut am legat prietenii încă de atunci (Nicolae Mecu, de pildă, dar și, în raport cu diferența enormă de vârstă, cu bonomul I. Const. Chițimia, posesorul unei voci baritonal-stridente, de o severitate care făcea răcoare în jurul ei, dar cu un suflet de o rară căldură și generozitate. De altfel, datorită dlui I. Const. Chițimia, a avut loc prima mea colaborare cu RITL (nr. 4/1982), renumita publicație a institutului. Cercetătorii îmi impuneau, în primul rând prin ținuta lor intelectuală și, nu în ultimul rând, vestimentară. Erau vremurile când intelectualii purtau, *in corpore*, costum și cravată, iar preocupările lor din sfera cercetării istorico-literare și filologice, părea a fi singura lor rațiune existențială. Vreau să spun că atmosfera din institut constituia, prin ea însăși, privilegiul rar de a te afla între oameni și cărți, într-o zonă de meditație și creație din care dispărușeră grijile cotidiene. Noi, ceilalți absolvenți de filologie, mai năpăstuiți de regimul comunist, făceam de toate, de la manifestări patriotice, până la munci Agricole și, personal, îi priveam pe reprezentanții institutului ca pe niște extraterestri. Pe extraterestri nu-i poți invidia, dar poți, desigur, visa că ai putea avea, în această viață, șansa de a-i întâlni. Bifasem, așadar, întâlnirea cu ei.

Am fost, apoi, vreme de nouă ani, muzeograf la Brăila, prilej cu care m-am ocupat de reamenajarea Casei memoriale D. Panaitescu-Perpessicius și deschiderea celui care a purtat numele lui Panait Istrati. Perpessicius trecuse vremelnice prin institut – relatări ample făcuse I. Const. Chițimia la o *Rotondă 13* consacrată eminescologului brăilean – și am profitat de acest prilej apelând la amabilitatea cunoșcuților mei care lucrau aici și invitându-i (pe câțiva dintre ei) la manifestările pe care le organizasem pentru sărbătorirea a 90 de ani de la nașterea blândului și excesiv de darnicului în aprecieri critice favorabile, Perpessicius. Colaborarea a avut un puternic ecou atât în presa locală, cât și presa culturală, fiindcă prestigiul Institutului „Călinescu” fusese asociat acestei inițiative.

La Institut am ajuns abia în 2007. Dar, cum se spune, niciodată nu este prea târziu.

2. Ce șanse vă oferă prevența de cercetător în devenirea dumneavoastră?

2. O spun direct: adâncirea unora dintre orizonturile domeniului filologic, adică super-specializarea în chestiuni ținând de cercetarea istorico-literară. Am deprins, cu toții, atâtea cunoștințe și informații noi în sfera cercetărilor noastre, încât nu cred să avem timp să le transformăm în articole, studii, cărți. Cărțile, spun un truism, reprezintă inițiative individuale, iar în spatele lor se află multe ore de cercetare și meditație asupra subiectului tratat. Marile personalități (E. Lovinescu, G. Călinescu, Șerban Cioculescu și mă opresc aici cu exemplele, deși aș putea completa multe rânduri cu nume ilustre) și-au definitivat opera (istorii, monografii

și alte tipuri de cărți) pornind de la cercetare, completată de extraordinarul lor devotament (și putere de muncă) arătat literaturii naționale. Cred, însă, că astăzi lucrurile se prezintă altfel, în sensul că, în institute, munca individuală a fost înlocuită de activitățile colective, care să poată duce la bun sfârșit proiecte. Mă gândesc la DGLR, de care nu este departe nici CVLR, proiecte care se apropie de finalizare în aproximativ un deceniu și care, privite din afară, par întreprinderi faraonice. N-aș miza prea mult pe această „simbolică” – acolo era vorba de antrenarea în efort continuu a mii de oameni – ci pe singura modalitate de a termina într-un interval de timp rezonabil un proiect de mari dimensiuni și, desigur, pe necesitatea ca el să producă toate beneficiile pe termen, de astă dată lung, util generațiilor care vin.

În fine, trăim într-o civilizație a schimbărilor, în sensul că tehnologiile au reușit să creeze un decalaj tot mai mare între timpul „fizic” și cel al civilizației. Trăim în era globalizării și a tehnologiilor informatice, iar pericolul de a pierde definitiv întregi etape culturale încă nesintetizate, devine din ce în ce mai mare. Aceste tehnologii vor intra tot mai puternic și în domeniul filologiei, ceea ce este foarte bine. Nu este, în schimb, foarte bine, faptul că aceste tehnologii nu sunt tocmai neutre.

3. Ce părere aveți despre pulsul vieții noastre științifice și despre rezultatul cercetătorilor institutului?

3. Sunt impresionat de energiile pe care le are și, uneori, le împrumută și altora directorul nostru, dl academician Eugen Simion. De la preluarea conducerii instituției a restartat ediția a doua a DGLR, a continuat completarea colecției Pleiade cu zeci de volume pe care le editează cu sprijinul nemijlocit al cercetătorilor din Departamentul ediții critice și a demarat *Cronologia vieții literare românești (CVLR)* 1994–2000, proiect din care au apărut deja 27 de volume.

Ceea ce mi se pare demn de semnalat este că aceste rezultate au intrat în atenția specialiștilor și a publicului larg, s-au bucurat de aprecieri, elogii și premii importante. La buna vizibilitate a institutului mă văd dator să menționez contribuția Muzeului Național al Literaturii Române, care este partenerul nostru în editarea unei mari părți dintre volumele realizate în institut. Semnalez acest aspect pentru simbolistica sa: Institutul „G. Călinescu” aparține de Academia Română, născută din inițiativa unui grup de scriitori-cărturari care, în 1866, înființau *Societatea Literară Română*, propunându-și, pentru început, stabilirea normelor ortografiei cu caractere latine, cultivarea limbii și literaturii române, studierea istoriei naționale și editarea integrală a operei lui Dimitrie Cantemir. În scopul conservării tradiției noastre cultural-literare, unele dintre aceste „sarcini” au fost preluate de MNLR. Între Institut și MNLR există, s-ar putea spune, o legătură simbolică, dacă facem apel la începuturi.

Mihai Cimpoi a scris, în urmă cu puțin timp, o carte intitulată *Modelul Eugen Simion*, titlu care mi se pare potrivit acestui context. Personal, nu am cuvinte ca să-i mulțumesc profesorului Eugen Simion pentru binele pe care ni l-a făcut, oferindu-ne șansa și în același timp îndrumarea vigilentă a activităților noastre, etapă cu etapă.

Pentru cei care doresc să-și lărgescă orizontul, să fie în competiție cu ei înșiși, cu alte cuvinte să aibă sentimentul că nu trăiesc degeaba, întâlnirea cu „modelul” Eugen Simion este, va asigur, o mare șansă.

Lucian CHIȘU

*

1. Un fericit concurs de împrejurări, aș spune. O convergență – „postdoctorală” și nu numai – de preocupări și o îngrijorare față de soarta istoriei literaturii române într-o perioadă de criză economică mondială, sub impactul efectelor secundare ale globalizării. E drept, lucrez aici cu jumătate de normă, cartea mea de muncă fiind la Universitatea din București. Dar mă simt perfect integrat proiectelor Institutului și dedicat muncii mele aici. Știu că sună emfatic, dar asta e realitatea: decisivă a fost solidaritatea intimă cu istoria literară autohtonă și cu valorile literaturii române, pe care le-am simțit, la un moment dat, marginalizate și discreditate la toate nivelurile în numele unor pseudovalori politice de piață.

2. Un plus de coerență și de responsabilitate, inclusiv în colaborarea la câteva proiecte colective „de interes cultural național”. Sentimentul că particip, cu modestele mele puteri, dar cu toată energia disponibilă, la un efort de reconstrucție a patrimoniului și instituției *istoriei* literaturii române, al „infrastructurii” sale, cel puțin.

3. Se poate și mai bine. Nu toată lumea pare la fel de motivată; din diferite cauze, unii se implică prea mult, alții – prea puțin. Dar, pe ansamblu, rezultatele sunt, raportate la puținătatea personalului și a resurselor materiale, incredibil de consistente. Cele două ediții (mai ales ultima, încă în lucru) a *Dicționarului general al literaturii române*, zecile de volume (inegale, dar impresionante ca efort și bază de date) ale *Cronologiei vieții literare românești*, *Enciclopedia literaturii române vechi*, cele peste două sute cincizeci de volume din colecția „Opere fundamentale” de tip „Pleiade”, sunt numai o parte a activității ultimelor două decenii, iar în unele dintre aceste proiecte am fost sau sunt direct implicat. Nu cred că aceste rezultate ar fi fost posibile într-un interval atât de scurt fără eforturile și influența directorului Institutului, profesorul Eugen Simion. Evident, sunt multe de îmbunătățit, dar asta nu depinde doar de noi, ci și de legislație, de sponsorizări și de alte susțineri, deocamdată precare. Nu știu câte institute de cercetare în științe umaniste din România se pot „lăuda” cu asemenea realizări, cert e că nimeni nu mai face, la un asemenea nivel, așa ceva. Mă gândesc că, îndepărtat de la catedră acum 70 de ani și primind, la schimb, conducerea Institutului care-i poartă azi numele, G. Călinescu a salvat, profesional, istoria literaturii române, într-un cadru instituțional pe care avem obligația morală și intelectuală să-l apărăm și să-l ilustrăm la un nivel (pe cât posibil) de vârf al cercetării literare.

Paul CERNAT